

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/87046>

Please be advised that this information was generated on 2019-03-21 and may be subject to change.

Radboud Universiteit Nijmegen onderzoekt gemeentepolitiek in Gelderland

politieke turbulentie tussen twee verkiezingen

Colleges die het bijtje erbij neergooien, wethouders die opstappen, gemeenteraden die van samenstelling veranderen door fusies en afsplitsingen van partijen: er gebeurt nogal wat tussen twee verkiezingen in. De constellaties in de gemeentepolitiek zijn veel minder stabiel dan wij denken. Dat de verkiezingen nu achter de rug zijn, colleges worden gevormd en raadsleden worden benoemd, betekent dus niet dat de rust is weergekeerd.

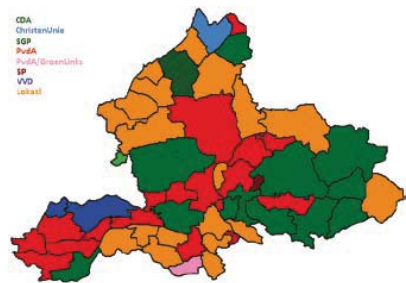
Afgelopen gemeenteraadsverkiezingen hebben de kiezers bepaald welke partijen hebben gewonnen en verloren en hoe de lokale machtsverhoudingen er uitzien. Rekening houdend met de verkiezingsuitslag worden er in de komende maanden nieuwe colleges van burgemeester en wethouders (B&W) gevormd. Maar voordat de nieuwe ploegen van bestuurders en raadsleden aantreden, kijken wij nog eens terug naar hoe het de Gelderse politici in de afgelopen raadsperiode is vergaan: heeft het college de rit uitgezet? Zijn er wethouders opgestapt? Blijf de samenstelling van de gemeenteraad in tact?

Uit ons onderzoek onder alle 56 gemeenten in Gelderland blijkt dat er tussen twee verkiezingen het nodige verandert. Die veranderingen hebben te maken met de gevormde coalities, met de samenstelling van de raad of betreffen het opstappen van individuele wethouders. Dergelijke politieke turbulentie vinden wij in 36 van de 56 gemeenten: het college viel bijvoorbeeld in 23 procent van de gemeenten en in ten minste 17 gemeenten trad een wethouder af. Nu is dit geen typisch Gelders fenomeen. Uit landelijk onderzoek bleek onlangs dat de colleges in slechts 173 Nederlandse gemeenten (37 procent) het einde van de collegeperiode halen zonder tussentijds verlies van wethouders. Verder haakte 40 procent van de wethouders voortijdig af, voor de helft vanwege een politieke breuk (NRC, 19 februari 2010). Laten wij de situatie in Gelderland meer in detail bekijken.

Colleges van B&W

In de afgelopen periode is in Gelderland in 13 van de 56 gemeenten het college van B&W tussentijds gevallen. De redenen zijn zeer verschillend en lopen uiteen van onvrede over

belastingverhoging (Berkelland, Nijmegen), specifieke projecten als Hart van Dieren (Rheden), het sluiten van een brandweerkazerne (Epe), de kosten van de bouw van een school (Druuten), overstappen van een coalitiefractie naar een andere partij (Lochem) tot onvrede over gemeentelijke herindeling (Scherpenzeel). In de meeste gevallen blijft de samenstelling van de coalitie in hoofdlijnen gelijk en wordt er gewisseld tus-

Grootste partij per gemeente (I)

Deze kaart laat zien welke partij per gemeente het grootst is. Lokale partijen zijn in deze kaart samen genomen. Dat wil zeggen dat gemeenten die oranje kleuren niet per se één lokale partij hebben die het grootst is, maar de lokale partijen samen in die gemeente zijn wel het grootst.

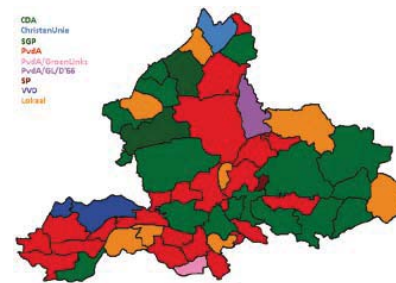
De kaart is gebaseerd op de verhoudingen direct na de verkiezingen in 2006 (2004 in herindelingsgemeenten).

sen kleine partijen. Verder is het opvallend dat het uiteenvallen van de colleges in driekwart van de gevallen al binnen twee jaar na de verkiezingen gebeurde. In drie gemeenten, Buren, Putten en Rheden, viel het college al binnen 1 jaar. Kijken wij naar de partijen die uit een coalitie vertrokken of er juist bij kwamen, dan blijkt dat de VVD in beide gevallen het hoogst scoort. In Berkelland, Buren, Epe en Geldermalsen is de VVD uit het college gestapt, terwijl in Aalten, Doetinchem, Putten en Rheden de VVD in het nieuwe college is gekomen. De VVD wordt gevolgd door de lokale partijen, die in totaal in 3 gemeenten uit de coalitie zijn gestapt. In eveneens 3 andere gemeenten is een lokale partij echter juist weer bij de coalitie gevoegd.

Het hele college kan opstappen, maar het gebeurt ook dat individuele wethouders terugtreden en vervangen worden door iemand uit dezelfde partij. Dit gebeurde in ten minste 17 van de 56 gemeenten (30 procent). Dit kan echter om tal van redenen zijn. Zo zijn een wethouder in Brummen en Wijchen komen te overlijden, werd wethouder Ostendorp (CDA) van Aalten benoemd tot burgemeester van Bunnik en stopte wethouder Cruzten van Lingewaard vanwege gezondheidsproblemen.

Gemeenteraden

Behalve veranderingen in het college is ook de samenstel-

Grootste partij per gemeente (II)

In dit kaartje zijn opnieuw de uitslagen direct na de gemeenteraadsverkiezingen in 2006 het uitgangspunt. Het verschil met het vorige kaartje is de positie van lokale partijen. In dit kaartje zijn die namelijk niet opgeteld. De lokale partijen in een gemeenteraad samen kunnen wel de grootste zijn, maar dat wil niet zeggen dat een van die partijen ook daadwerkelijk de grootste is. In dit kaartje is dus niet naar de lokale partijen samen, maar apart gekeken.

ling van bijna de helft van de 56 gemeenteraden tijdens de rit veranderd, door fusies van partijen of doordat raadsleden zich hebben afgesplitst. De Stadspartij Harderwijk bijvoorbeeld fuseerde met Harderwijk Anders en in West Maas en Waal sloot de Dorpslijst Dreumel zich aan bij de Federatie Dorpslijsten. In totaal scheidden ten minste 41 raadsleden zich af van hun partij: 17 van een lokale partij, 14 van de PvdA, 5 van de VVD, 4 van het CDA en 1 van de SP. De meeste van hen vormden daarna een eenmansfractie of stapten over naar een andere bestaande partij.

Er gebeurt dus nogal wat zo tussen twee verkiezingen in. Het feit dat de verkiezingen van 3 maart nu achter de rug zijn, de raadsleden binnenkort zullen worden benoemd en de colleges zullen worden gevormd, betekent zeker niet dat de rust is weergekeerd. Integendeel: de politieke constellatie is veel minder stabiel dan wij denken.

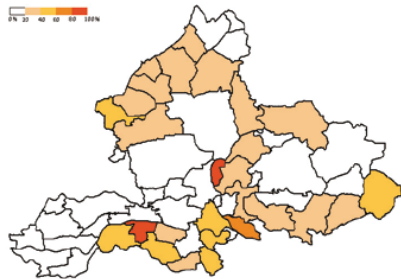
Politieke turbulentie

Achter dit globale plaatje van de situatie in Gelderland gaan de nodige incidenten schuil en is er sprake van grote politieke turbulentie. Zo kreeg de gemeente Buren te maken met een val van het college, een wethouder die opstapte uit het nieuw gevormde college en met een fusie tussen drie partijen in de gemeenteraad. En ook in Wijchen stapte een wethouder op, kwam een wethouder te overlijden, splitsten vier leden zich af van de Lokale Dorpslijsten, die samen weer een nieuwe partij oprichtten: de Fractie van Bronckhorst. Daarna fuseerde deze fractie weer met Leefbaar Wijchen en vormden zij gezamenlijk de nieuwe partij Kernachtig Wijchen. Bovendien splitste een gemeenteraadslid van het CDA zich af van zijn partij en ging als onafhankelijke verder in de raad.

In Doetinchem tot slot, werd de burger geconfronteerd met een ware stoelendans in de raad. In 2005 (verkiezingen waren in 2004 wegens herindeling) verlieten twee leden de PvdA en richtten de Stadspartij Doetinchem op. In 2006 splitsten nog eens vier raadsleden zich af van de PvdA en vormden de Doetinchemse Sociaal Democraten. In januari 2009 keerden vijf van de zes afgescheiden PvdA'ers weer huiswaarts naar de PvdA.

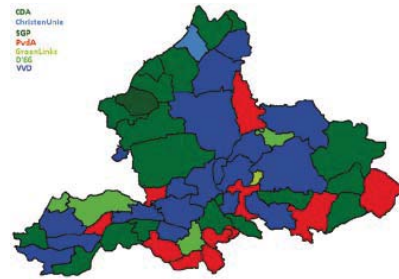
Politieke constellatie

Ook in de politieke constellatie treden grote verschillen op tussen de Gelderse gemeenten. Zo was er in de vorige raadsperiode bijvoorbeeld in Culemborg en Westervoort geen enkele lokale partij in de raad aanwezig, terwijl in Rozendaal de gemeenteraad alleen maar uit lokale partijen bestond. En in Druuten bezetten de lokale partijen 82 procent van de zetels.

Lokale partijen: Deze kaart laat zien hoeveel procent van de zetels lokale partijen direct na de gemeenteraadsverkiezingen in 2006 en 2004 in handen hadden. Gemeenten in wit: minder dan 20 procent; in oranje: 80 tot 100 procent.

In de vorige raadsperiode was in januari 2010 het gemiddelde aantal partijen in de gemeenteraden van de 56 gemeenten 6,5. Het hoogste aantal partijen (11) vonden we in Nijmegen, het laagste in Rozendaal (3). De Gelderse colleges van B&W werden gemiddeld door 3,1 partijen gevormd. In de colleges van Berkelland, Bronckhorst, Brummen, Duiven, Heumen, Lingewaal, Rozendaal, en Ubbergen, waren twee partijen vertegenwoordigd, in het college van Apeldoorn vijf. Opvallend

Burgemeesters (peildatum 1 januari 2010)

is ook dat in meer dan 30 gemeenten een zogenaamde 'oversized' coalitie was gevormd: een college met meer partijen dan strikt noodzakelijk is om verzekerd te zijn van een meerderheid in de gemeenteraad. Juist omdat de standpunten van partijen niet erg van elkaar zullen verschillen, koos men er blijkbaar voor om met meerdere partijen het bestuur te vormen.

Landelijke partijen

Kijken wij naar de lokale afdelingen van de landelijke partijen dan was de PvdA in 39 van de 56 colleges vertegenwoordigd, het CDA in 38 colleges, de VVD in 24 en de lokale partijen in 23 colleges. Of een partij in een college komt, hangt van een aantal factoren af en duidelijk niet alleen van het feit of een partij de grootste is. Het CDA bijvoorbeeld was bij de vorige verkiezingen in 2006 de grootste partij in 17 gemeenten, de PvdA in 23 gemeenten, de lokale partijen in 8 gemeenten en de VVD slechts in 2 gemeenten. Duidelijk zoeken de afdelingen van landelijke partijen elkaar vaker op dan dat ze een lokale partij in hun midden toelaten. Partijverhoudingen lijken ook minder relevant als het gaat om burgemeestersbenoemingen. Per januari 2010 leverden het CDA en de VVD ieder 19 burgemeesters, de PvdA 10 en de lokale partijen 0. De verdeling van de wethouders laat een betere afspiegeling van de verkiezingsuitslag zien: het CDA en de PvdA hadden ieder 50 wethouders en de VVD 25. Lokale partijen doen het slechter dan verwacht mag worden op basis van de verkiezingsuitslag: ze leverden slechts 32 wethouders.

Monique Leyenaar (hoogleraar Politicologie Radboud Universiteit), Stef Bouwhuis (master student politicologie), Michael Verhulst (student rechtsgeleerdheid)

www.ru.nl

Gelderse gemeenten

Gelderland kent sinds 1 januari 2005 56 gemeenten. Vier van deze gemeenten hebben meer dan 100.000 inwoners: Nijmegen is de grootste met ongeveer 162.000 inwoners gevolgd door Apeldoorn (ca. 155.000), Arnhem (ca. 145.000) en Ede (ca. 107.000). Ook zijn er vier gemeenten met minder dan 10.000 inwoners, namelijk de kleinste gemeente Rozendaal met 1515 inwoners, Millingen a/d Rijn met ca. 5800 en Ubbergen en Scherpenzeel beide met ca. 9000 inwoners. Veel van de Gelderse gemeenten bestaan uit een aantal kernen, waarin soms nog de naam van vroegere zelfstandige gemeenten is te herkennen. Het gemiddelde welvaartsniveau verschilt nogal per gemeente: het hoogste besteedbare inkomen per inwoner is € 19.000 in Rozendaal en het laagste is € 11.600 in Neder-Betuwe. In vijf steden is het percentage niet-westerse allochtonen hoger dan het landelijke gemiddelde van 11 procent, namelijk in Arnhem, Wageningen, Nijmegen, Tiel en in Culemborg. In 40 van de 56 gemeenten is dit percentage lager dan 5.

Het thema van deze editie van het Netwerk, de politieke agenda, kent zo veel belangrijke aspecten, dat ik een keuze moet maken. Allereerst de vraag in hoeverre mijn organisatie, de Radboud Universiteit, met de politieke agenda te maken heeft. Daarna de vraag hoe politieke agenda's tegenwoordig tot stand komen.

haagse walm over lokale agenda

Het antwoord op de vraag in hoeverre de Radboud Universiteit met de politieke agenda te maken heeft, laat zich het best samenvatten als "vergaande, voortdurende en niet door inhoudelijk politieke overwegingen (zoals het grote belang van een kenniseconomie voor ons land) gestuurde bezuinigingen". In een organisatie die al heel lang het hoofd moet bieden aan steeds maar groeiende aantallen studenten, hebben de bezuinigingen van de laatste tien jaar ten bedrage van ongeveer één miljard euro, zeer diepe sporen getrokken. En waar nieuwe, nog omvangrijker bezuinigingen in de coulissen staan te trappelen om het toneel op te stormen, beginnen kwalificaties als bederf en versterf steeds vaker de gesprekken binnen de universiteit in te sluipen.

Het tweede aspect van de politieke agenda waar ik, als hoogleraar politicologie, mee te maken heb, is hoe die agenda dezer dagen tot stand komt en hoe die er uit ziet. Is die agenda nog steeds, zoals bedoeld, de articulatie van wensen uit de samenleving? Het antwoord is nee en dat is absoluut geen vrolijk verhaal. Maar geologen zijn geïnteresseerd in tsunami's en vulkanische uitbarstingen, milieuwetenschappers blijven geboeid door afkalvende ijsbergen en algenexplosies en economen buigen zich met verve over de financiële crisis. En zo beschouwen politicologen als ware Prikkebenen hun object van studie: de politiek waarin de politieke agenda zo'n belangrijke rol speelt.

Beperk ik mij hier tot de verkiezingen voor de gemeenteraden. De aan de verkiezingen voorafgaande weken was het campagnevoeren voor de lokale afdelingen

van landelijke partijen een frustrerende bezigheid. Het ging immers niet over het gevoerde of te voeren lokaal beleid, maar vooral over de Nederlandse missie naar Uruzgan of de bonussen bij ING. En nadat het kabinet gevallen was, werd de discussie nog verder verengd en focuste die zich op de landelijke verkiezingen van 9 juni, waarbij het zwartepieten vooralsnog de toon bepaalde en duistere diepten bereikte.

Bepaalt de landelijke politiek, of wat daar van over is, dan de agenda van de lokale politiek?

Ja, voor een groot deel wel en dat niet alleen omdat de nationale poppetjes zoveel ketelmuziek maken en de media daar maar al te graag aandacht aan besteden. Feit is dat slechts een klein deel van de gemeentelijke begroting door de gemeente zelf wordt gegenereerd. De besteding van de overige middelen is ofwel geheel of gedeeltelijk vastgelegd. De ruimte voor een lokale politieke agenda wordt zo wel erg klein en verdwijnt al te gauw in het gekrakeel en de zwarte walm die momenteel uit de gebarsten Haagse kaasstolp over Nederland uitwaaiert. Voer voor politicologen dus. Maar Von Clausewitz zei het al: oorlog is fascinerend, maar een mens wordt er niet gelukkig van.

Monique Leyenaar
Hoogleraar Vergelijkende Politicologie,
i.h.b. Politieke Participatie en Politieke Vernieuwing,
Radboud Universiteit Nijmegen
m.leyenaar@fm.ru.nl